

<https://helda.helsinki.fi>

Tieteen talkoolaiset

Mäenpää, Jenni Kristiina

2020-03-29

Mäenpää , J K 2020 , ' Tieteen talkoolaiset ' , Media & viestintä : kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti , Vuosikerta. 43 , Nro 1 , Sivut I-III . <
<https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/91077> >

<http://hdl.handle.net/10138/316296>

cc_by_nc
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Pääkirjoitus

Jenni Mäenpää

Tieteen talkoolaiset

Suomessa on lähes 300 tieteellistä seuraa¹, joista noin kolmannes julkaisee säännöllisesti yhtä tai useampaa tiedelehteä tai muuta julkaisua (Korkeamäki ym. 2019). Lehtien tekotavoissa ja historioissa on eroja mutta myös paljon yhtäläisyyksiä. Moneen näistä lehdistä sopinee seuraava Media & viestintä -lehteä kuvaava luonnehdinta:

Lehteä tehdään sivutoimisesti tutkijavoimin. Kenellekään ei makseta työstä palkkaa lukuun ottamatta muutaman avainhenkilön vuosittaisia palkkioita, joiden suuruus ei vastaa todellista työmäärää. Lehti on avoimesti saatavilla verkossa, joten tilausmaksu on muuttunut käytännössä kannatusmaksuksi. Lisäksi toimintaa rahoitetaan tukien turvin. Tästä huolimatta sinnikäs akateemisten talkoolaiden porukka tekee lehteä kunnianhimoisesti ja lehdestä julkaistaan neljä numeroa vuodessa. Talkootyötä motivoi halu mahdollistaa oman alan suomenkielinen tiedejulkaiseminen.

Samansuuntaista, tutkittua tietoa löytyy Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) raportista, jota varten kartoitettiin suomalaisen tiedejulkaisemisen tilannetta vuonna 2018 (Korkeamäki ym. 2019). Raportin mukaan valtaosa suomalaisista tieteellisistä lehdistä on keskittynyt yhteiskunta- ja humanististen tieteiden aloille. Noin 40 prosenttia seurojen julkaisuista oli vuonna 2018 avoimesti verkosta saatavilla. Noin 70 prosenttia seurojen julkaisuista on suomenkielisiä. Osa lehdistä julkaisee lisäksi muillakin kielillä, ja nämä julkaisut ovatkin usein vahvasti kansainvälisesti verkostoituneita. Suomalaisia tiedelehtiä yhdistää kuitenkin laajasti halu säilyttää suomen kieli tieteen kielenä. Tätä vastaan sotii tutkijoiden työn mittaamisesta aiheutunut paine julkaista korkeatasoisissa kansainvälisissä julkaisuissa kotimaisten sijaan. Syynä on luonnollisesti se, että Julkaisufoorumin tasoilla 2 ja 3 on pääasiassa englanninkielisiä julkaisuja. Tämän vuoksi osa kotimaisista lehdistä kärsii kroonisesta artikkelipulasta.

Yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä julkaisuluokituksen tasolle 2 on hyväksytty 18 suomenkielistä lehteä tai julkaisusarjaa (Julkaisufoorumi 2020)². Media & viestintä pääsi tähän ryhmään vuoden 2019 alusta, jonka jälkeen artikkelitarjonta on odotetusti kasvanut.

Tiedejulkaisemisen kenttää koettelee myös uuden rahoitusmallin puuttuminen tilanteessa, jossa verovaroin tuotetut tutkimustulokset halutaan avoimesti saataville verkkoon ilman viiveitä. Suuret kansainväliset tiedekustantajat tekevät mittavaa voittoa

tutkijoiden työllä, mutta kotimaisten tiedelehtien tavoitteena ei ole tuottaa voittoa, vaan ainoastaan kattaa kulut, joita toiminnasta väistämättä syntyy. Rahoitusmallin löytyminen on siis erityisen kriittistä kotimaisille tiedejulkaisuille (Kaakinen & Raento 2019). Osa suomalaisista tiedelehdistä miettii vielä verkkoon siirtymistä ja viiveistä luopumista, ja suurin osa julkaisee sekä painettua- että verkkolehteä (Korkeamäki ym. 2019, 36). Tässä suhteessa Media & viestintä, joka ilmestyy pelkästään verkossa, on poikkeus.

Haasteista huolimatta suomenkieliset tieteelliset lehdet tuottavat suuren osan yliopistojen julkaisujen avulla keräämästä perusrahoituksesta. Esimerkiksi vuosina 2011–2014 suomenkielisten vertaisarvioitujen julkaisujen osuus kaikista vertaisarvioituista julkaisuista oli yhteiskuntatieteissä reilut 20 prosenttia ja humanistisissa tieteissä reilut 30 prosenttia. (Julkaisufoorumi 2020.)

Suomalainen tiedejulkaiseminen on siinä mielessä kotikutoista, että sitä tekevät tutkijat ovat substanssin asiantuntijoita mutta eivät useinkaan kustannus- ja julkaisualan ammattilaisia. Editorityö opitaan itse tiedettä ja julkaisuja tekemällä ja lehtien toimituksissa kokeneempia kollegoita jäljittelemällä. Joitain poikkeuksia itseoppineisuuteen kuitenkin on, kuten erilaisten tiedeorganisaatioiden järjestämät koulutukset ja tapahtumat.

Osallistuin vuodenvaihteessa 2019–2020 Suomen tiedekustantajien liiton järjestämälle Tiedejulkaisemisen peruskurssille. Kurssilla kuultiin asiantuntijapuheenvuoroja alkaen toimitustyön etiikasta aina avoimeen julkaisemiseen ja uusimpiin tiedepoliittisiin linjauksiin. Näiden lisäksi koin hyödylliseksi sen, että kurssilla tapasi muita tiedelehtien tekijöitä ja sai kuulla noin 20 muun suomalaisen tiedejulkaisun tavoista tehdä toimitustyötä.

Muiden alojen kollegoja kuunnellessa selvisi muun muassa, että toimitusten koot ja roolit vaihtelevat paljon. Pienimmillään lehden toiminta pyörii käytännössä päätoimitajan ja ehkä toimitussihteerin voimin ja toisessa ääripäässä ovat isot ja löyhemmät yhteisöt, joihin voi kuulua erikseen toimitusneuvosto ja varsinaista toimitustyötä tekevä toimituskunta. Osassa lehdistä toimituskunta tai -neuvosto toimii refereepoolina ja osassa se taas on enemmän konsultoivassa roolissa eikä osallistu päätöksentekoon.

Media & viestinnällä on tällä hetkellä kahden päätoimitajan ja toimitussihteerin lisäksi 13-henkinen toimituskunta, joka osallistuu käsikirjoitusten arvioimiseen vuorovetäällä ennen ja jälkeen refereekierroksen. Lehdessämme toimituskuntalaiset esimerkiksi kommentoivat käsikirjoituksia ja päättävät, missä vaiheessa ne ovat valmiita vertaisarviointiin. Toimitussihteerä vastaa vertaisarviointiprosessista ja kirjoittajien ja refereiden kanssa kommunikoinnista sekä oikoluvusta ja osittain myös taitosta.

Lehtemme nykyinen kahden päätoimitajan malli ei myöskään ole mitenkään tavaton suomalaisissa tiedelehdissä. Joissain lehdissä päätoimitajia on vieläkin useampia, ja he hoitavat yleensä tehtävää kukin vuorollaan. Vaihtuvuudessa sen sijaan on isoja eroja. Tavallisinta lienee kuitenkin Media & viestinnässäkin käytössä oleva kahden tai kolmen vuoden kierto. On kuitenkin lehtiä, joissa sama päätoimitaja on hoitanut tehtävää pitkään, esimerkiksi toistakymmentä vuotta. Tällöin koko lehti on vahvasti henkilöitynyt päätoimitajaan. Tässä on omat kompastuskivensä. Muutaman vuoden kierrossa haasteena on puolestaan se, miten turvataan linjan jatkuvuus ja hyvien käytäntöjen siirtäminen eteenpäin seuraajille.

Tekemisen mallista riippumatta suomalainen tiedejulkaiseminen tarvitsee talkoolaisensa. Kotimaiset vertaisarvioidut lehdet tarjoavat nuorille tutkijoille ja väitöskirjantekijöille kanavan julkaista tieteellisiä tekstejä suomen kielellä. Lisäksi ne tarjoavat usein

kipeästi kaivattua materiaalia opetukseen. Kotimaiset tiedelehdet voivat olla myös yksi väylä, jonka kautta suomalaiset tieteen tekijät voivat tuoda asiantuntemustaan julki suomalaiselle yleisölle myös tiedeyhteisöä laajemmin. Tätä kirjoittaessani Suomi ja koko maailma kamppailee koronaviruksen kourissa. Nyt jos koskaan olisi hyvä, että suomalaiset eri alojen asiantuntijat tarjoaisivat julkiseen keskusteluun tutkittua tietoa nimenomaan kotimaisilla kielillä.

Kirjallisuus

Julkaisufoorumi (2020). ”Usein kysyttyä” ja ”Julkaisukanavahaku”. Saatavilla:

<https://www.julkaisufoorumi.fi/fi> (luettu 13.3.2020).

Kaakinen, Leena & Raento, Pauliina (2019). Avoimen julkaisemisen kotimainen rahoitusmalli tarvitsee kestävä ratkaisun. *Tieteessä tapahtuu* 37:1, 46–48.

Korkeamäki, Laura; Late, Elina; Pölönen, Janne; Ryyänen-Karjalainen, Lea & Syrjämäki, Sami (2019). *Tieteelliset seurat Suomessa 2018*. Tieteellisten seurain valtuuskunnan verkkojulkaisu 7. Helsinki: Tieteellisten seurain valtuuskunta.

<https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995183>

Viitteet

¹ Vuonna 2018 Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) jäseninä oli 278 kotimaista, tieteellistä seuraa. Tieteellisten seurojen tarkkaa lukumäärää Suomessa ei kuitenkaan tiedetä, sillä kaikki tieteelliset seurukset eivät ole TSV:n jäseniä.

² Ajatus, Elore, Hallinnon tutkimus, Historiallinen aikakauskirja, Kasvatus, Kirjallisuuden tutkimuksen aikakauslehti Avain, Lakimies, Media & viestintä, Oikeus, Poliitiikka, Psykologia, Sananjalka, Sosiologia, Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, Teologinen aikakauskirja, Terra: Maantieteellinen aikakauskirja, Virittäjä, Yhteiskuntapolitiikka. (Tarkistettu 16.3.2020.)